

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

1999 m. balandžio 24 d.

Nr. 80 (17)

Saturday supplement April 24, 1999

No. 80 (17)

Kūrybos aistra, laimė ir kančia

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Kovo 12 dieną Kaune operos solistės Marijona Rakauskaitė ir dailininko Liudo Truikio namuose (Čiurlionio muziejaus filialas) buvo pagerbtas išeivijos poeto Fausto Kiršos atminimas. Vakaraurošė muziejaus darbuotojos J. Gineikienė ir R. Ruibienė. Poeto eiles skaitė aktorius Petras Venslovas, jauna pianistė Kotryna Gediminaitė skambino Vainiūno ir Šopeno kūrinys, paskaitą apie poeto gyvenimo ir kūrybos kelią skaitė muziejininkė Virginija Paplauskienė.

Daugeliui mįslė, kodėl poetas minimas kaip tik šiuose didingose namuose. Jis niekad neprašė šių namų durų, bet gyveno operos solistės M. Rakauskaitės kad ir mažoje širdies kerteleje... Kadangi tarp dviejų menininkų buvo artima draugystė, aistringa meilė (apie tai byloja susirašinėjimas. Laiškai saugomi Čiurlionio muziejaus fonduose), kuri truko beveik 14 m. O meilės pėdsakai, net ir blankūs, visad lieka širdyje. Marijonai buvo dedikuojamos knygos (saugomos Maironio muziejuje), rašomi eilėraščiai, skiriami ištisi ciklai. Neabejotina, kad Fausto gyvenimui ir kūrybai reikšmingos, o gal ir lemtingos įtakos yra turėjusi operos solistė Marijona Rakauskaitė.

Fausto Kiršos vardas, kaip ir daugelio išeivijos rašytojų, poetų vardų, yra užmirštas, jį pažinojusį žmonių atmintį išblukęs. Tad aš pabandyčiau nupiešti Poeto paveikslą, paryškinti jį keliais jam reikšmingais, charakteringais potėpiais. Vienas jų — vienvietė. Si ištikima draugė lydėjo jį iki pat paskutinės gyvenimo dienos.

Jis atėjo į lietuvių literatūrą kartu su tokiais kūrėjais kaip

Vincas Mykolaitis-Putinas, Balys Sruoga, Kazys Binkis ir kiti. Išleido 11 savo poezijos knygų, parašė nemažai lietuvių. Vertė lenkų, rusų klaikus į lietuvių kalbą. Savo poezijoje jis neskelbė revoliucinių šūkių, nekviėt tautos į kovą, o taikiai, atkakliai susitelkęs dirbo, svarstydamas amžinus būties klausimus, paaukojo save žurnalistinei, literatūrinei, visuomeniniam ir kultūriniam darbui. Dovanojo tautai savo kūrybos vaisius.

Jaunystė, mokslas

F. Kirša gimė Senadvario viensėdyje, Zarasų krašte, augo prie žydraakio Jūzinto ežero. Čia prabėgo jo graži vaikystė. Mokslus ėjo Antalieptės pradžios mokykloje, vėliau mokėsi Vilniaus ir Maskvos gimnazijose. 1914 m. Oriole įsigijo brandos atestatą. Vilniuje baigė pedagoginius kursus. Mokytojav: dirbo pradžios mokykloje, lektoriavo karo mokykloje. Jo noras siekti aukštesnių mokslų ir tobulėti atvedė į Berlyno universitetą. Čia studijavo vokiečių kalbą ir literatūrą, estetiką, klausė Berdiajevo, Franko, Sezemano filosofinių paskaitų. Pats gilinosi į Schopenhauerį, Nietzschę, Bergsoną ir kitus filosofus, domėjosi indų menu ir architektūra.

Kultūrinis — visuomeninis gyvenimas

Grįžęs iš Vokietijos, kartu su kitais įsijungė į nepriklausomos Lietuvos kultūrinio gyvenimo formavimą, kūrimą. Su dideliu entuziazmu dalyvauja visuomeninėje veikloje. Buvo vienas Šaulių sąjungos kūrėjų, aktyviai dalyvavo, įkuriant lietuvių meno kūrėjų

draugiją, buvo pirmasis sekretorius, o vėliau ir pirmininkas. Priklausė Lietuvių rašytojų draugijai, žurnalistų sąjungai. Kartu su Balys Sruoga ir Antanu Sutkumi įkūrė satyros teatrą „Vilkolakis“ (Faustas sugalvojo šiam teatrui pavadinimą, kuris visiems patiko). Jis aktyviai rašė repertuarą šiam teatrui. Artimai bendravo su teatralais, norėjo reformuoti teatrą, kuris jam atrodė menkas ir bedvasis. Rašė libretus — kartu su Sruoga Verdi „Traviatai“, Rubinsteinui „Demonas“ ir Bizet „Carmen“ ir kt.

Žurnalistika

Platų barą išvarė ir žurnalistikos dirvoje. Jo gyvenime žurnalistika užėmė svarbią vietą. Žurnalistinį darbą pradėjo 1913 m. Vilnyje ir Rytė, vėliau dirbo Lietuvos aid'o redakcijos nariu, redagavo Lietuvos literatūrinį priedą „Sekmosios dienos“, menininkų žurnalą „Menas“, žurnalą „Baras“, kartu su B. Sruoga parengė ir išleido literatūros ir dailės lapus „Dainava“, taip pat buvo žurnalų „Pradai“ ir „Žygiai“, „Gaisai“ redaktorius. Jis nepaprastai džiaugėsi žurnalo „Naujoji Romuva“ pasirodymu. Faustas artimai bendravo su šio žurnalo redaktorium Juozu Keliuočiu (tie draugiški ryšiai tęsėsi iki pat poeto mirties. Tarp dviejų menininkų vyko susirašinėjimas).

Faustas bendradarbiavo „Klaipėdos žiniose“, varpė ir daugelyje kitų leidinių. Jis norėjo sukurti tobulą literatūrinį žurnalą. Tai padaryti sunkiai sekėsi, viskas susivedavo į finansinę paramą.

Savo straipsniuose ir redaguojamuose leidiniuose gvildino meno, kultūros, literatūros klausimus. Jis kalbėjo apie menininko reikšmę. Vienaime straipsniu rašo: „Pasiduoti, verkšlenti ar nutilti nevalia menininkui net ir sunkiausiomis sąlygomis, nes jis yra atsakingas už kultūros likimą. Kol mes esame menininkai, tol tylėti nuodėmė...“ Jis norėjo būti laisvas ir nepriklausomas, nekaupė turtų — neturėjo savo nuosavos namo, buto, mašinos. Gyvendavo nuomuojamame kambarelyje arba redakcijoje. Materialinis pasaulis jam neegzistavo, o ir politiniai žaidimai buvo svetimi. „Aš noriu laisvai alsuoti ir reikšti savo mintis taip, kaip noriu ir kada noriu — rašė jis. Man rodos, yra brangiau sukurti dorą eilėraštį, negu šimtą kartų 'lietivis' sušukti...“ tokia buvo jo nuomonė. Nemėgo griežtų kanonų, priešinosi rutinai. Pavargęs nuo miesto gyvenimo, nuo nesėkmių su literatūriniais leidiniais, jis išvykdavo į savo tėvų sodybą — Senadvarį. „Sistematiskas dvasinės iniciatyvos užmušimas — svarbiausias šitos visuomenės bruožas — rašė jis. 1930 m. Gaisuose su širdgėla pastebi: „Netrukus Lietuvoje jau gėda bus vadintis menininku, nes

Faustas Kirša.

dabar kaulių pirklys turi didesnę pagarbą...“

Jo publicistiniai, beletristiniai straipsniai nėra surinkti ir išleisti atskira knyga. Kaip pats liudija: „Išleidau 10 poezijos knygų, bet periodikoje spausdintų eilėraščių jėga mažai. Jie liko pradžiai. Įvairaus žanro prozos, ligi vėdamųjų straipsnių laikraščiams, neišleidau nė vienos knygos. Tie raštai po juodu kryžiumi guli. Kultūros baruose dirbau kaip artojas, kuriu jamams reikalinga vartyta žemė“.

Faustas Kirša įstojo į Humanitarinių mokslų ir literatūros draugiją, kuri rūpinosi literatūrinio gyvenimo Lietuvoje. Didelis rūpestis buvo klasikų vertimai. Jis išvertė J. Krėševskio „Vitolio raudą“, Krėševskio „Nedievišką komediją“, L. Tolstojaus „Pasaką“. Vertė F. Dostojevskį, Tiutėvą, J. Lermontovą. Gerokai vėliau išvertė J. Baltrušaičio „Leliją ir pjautuvą“ (rankraštyje liko), Maironio „Znad Biruty“, spausdintą „Lietuvių dienose“ (JAV).

Kūryba

Į literatūrinį darbą įsijungė jau 1912 m. Pirmasis debiutas — „Ateityje“, vėliau pasirodė eilėraščiai „Vaivorykštėje“, 1918 metais — eilėraščių rinkinys „Verpetai“. Didelę įtaką jo ankstyvajai kūrybai darė rusų simbolistai. Ypač jį žavėjo Jurgio Baltrušaičio eilėraščiai. Nors vėliau, atsakydamas į klausimą, kokius rašytojus mėgė, sakė: „Jaunystėje akis praeitūrėjau į Lermontovą ir Maironį. Dabar grynai mėgstu klasikus... Didžiausias man yra Dostojeviskis. Juo egzaltuojuosi. Tai visų laikų rašytojas. Jis pavergia, kaip Vėzuvius. Net Goethe su juo negali lygintis. Žmonija daugiau tokio neturės. Iki jį priėjau, perėjau per Heine, Bironą, Wilde, Poe. Ypačiai pastaruosius. Rusų simbolistams, nors mane priskiria prie simbolistų, ypatingo žavesio neįgaudau. Jų formalizmas manęs neįvėži“.

Jis nedeklaravo kurios nors vienos literatūrinės srovės, ieškojo savojo „Aš“. Rašy-

damas autobiografiją, cituoja Oscar Wilde posakį: „Visų pirma reikia mokėti pasirodyti kaklaryši, nuo to pirmojo tvarkingai ir pavydingai padaryto darbo priklauso ir kitų darbų geri vaisiai...“

„Aš, — sako Kirša, — dar besistengiu pasirodyti kaklaryši... Tuo tarpu nei mano Verpetai, nei Aidų aidai, nei Idiotas, nei laikraščio redagavimas su visais veidmainingais politikos aitarais, čiulpiantis armoningus smegenis, neduoda man progos pasakyti savąjį „Aš“ iš buvusio Monų ir Maumų pasaulio...“ Šios posakis buvo lemtingas tolimiesnei F. Kiršos biografijai. Jaunesnieji poetai ar literatūros kritikai pašaipiai pavėrdavo, kad jis „dar bando pasirodyti kaklaryši...“ Tuo tarpu buvo jau išleista 11 poezijos knygų...

Po pirmosios knygos Verpetai pasirodė Aidų aidai (1921), Suverstos vagos (1927), poema Rimgaudo žygis (1929), satyros Pelenai I d. (1930), Giesmės (1934), Maldos ant akmenų (1937), Piligrimai ir Pelenai II d. 1938 m.

Jis poetas — estetas. Jam charakteringa filosofinė — metafizinė poezija. Jis nori suvokti kosmoso esmę ir iš tos metafizinės filosofinės plotmės pažūrėti jau į visuomeninį tautinį gyvenimą. Jam svarbi mintis — jos grožis. Jis bando ieškoti tokios minties, kuri skleistų grožį, tiesą; gilina į pažinimo prasmę, sprendžia būties klausimus. Savo kūryba jis medituoja. Apie piligrimę dvasią kalbą eilėraščių ir knygų pavadinimai — giesmės, maldos, psalmės, piligrimai, himnai, giedojimai.

Svarbi reikšmė turi jo satyrinė poema Pelenai. Kaip rašo Antanas Vaičiulaitis: „Savo apimtimi, turiniu ir išraiškos jėga bei raiškumu yra vienintelė tokia knyga lietuvių literatūroje, vienas iš kertinių jos veikalų. Čia jos pastatius šalia Fausto Kiršos, gauname gražų ir tokią prasmingą įnašą, kurį šis poetas dovanojo menui, — ne vien tik savajam, bet ir savo generacijos bei visos tautos kūrybai“.

FAUSTAS KIRŠA

AŠ LIUDIJU KŪRYBĄ

Aš liudiju gėlių spalvas ir kvapą,
Būdėjimą šėšelių palapynuos,
Kada mintis iš nieko kūnu tampa, —
Aš liudiju ir grožį ir žinyką.

Aš liudiju ne iš žmogaus vilionės,
Regėjimus širdies, sapnų ir proto,
Aš liudiju keliaujančią per žmones
Kūrybos aistrą, laimę ir Golgotą!
Šventieji akmenys, 1951

PAVASARIO GIESMĖ

Gamtą tik šypsena,
Padangę neišskus mėlynumas, —
Bet už kalnų, kaip pilnaties skaistumas,
Ateina žemė ir daina.

Dar pumpurų žiedai, —
Tik jau rūkų efininis lengvumas,
Pirmuos žieduos būdėjantis skambumas,
Krūtinej — laimės pažadai.

Tu ateini ūmai;
Tau pražiūrės kvapniai žieduotas veidas,
Ir prakalbės, kaip gaivalinis aidas,
Svajonės, meilė ir skausmai.

Ir tolumoj matai:
Atgimęs spindulys — gyvybės laidas,
Kaip tų drugių, kurie po kalnus sklaidos,
Tuo žemę nubučiuos karštai.

Atmerkime akis —
Šaltuos vaizduos slaptą šventumą,
Ir judesius platybė ir jaunumas,
Kaip erdvė saulės ateitis.

NE KARTĄ PARKRITAI, LIETUVI.

Ne kartą parkritai, lietuvi, —
Sunki našta audrų kely
Suraske ašaras ir kraują,
Bet tu kentėt ir mirt gali.

Viršum galvų ereliai skraidė,
Mirtis klajojo vieškeliais, —
Tu ant kapų gelmė raudojai,
Giedojai giesmes ir meldeis.

Keliai ereliams susimaišė,
Susiklo uolos nuo audrų,
Bet niekas meilės nenumaldė
Nei aukso klodais, nei varu...

Dėl to, lietuvi, žodis žodinis,
Kaip aukso knygos išmintis,
Ir amžius saulėm nusijosi,
Ir smėklom krikštys naktis.

Praeism mes, — jau daug praėjo, —
Užgeso degė žiburiai, —
Bet liks apaštalių tebekalai,
Liks kartos, liks tėvų keliai.

Pelenai, 1969

Meilė

Jo gyvenimui bei kūrybai reikšmingos ir lemtingos įtakos turėjo operos solistė Marijona Rakauskaitė. Abu susitiko teatre, įvairiuose būviuose, literatūrinuose susibūrimuose. Tarp jų dviejų užsimėgė artima draugystė, kuri netrukus išaugo į meilę. Čiurlionio ir Maironio muziejuose saugomos nuotraukos, dedikuotos knygos, laiškai, kurių galima spręsti apie dviejų jaunų žmonių meilę. Nuotraukose užfiksuoti laimingi jaunuoliai. Žiūrėdami į abiejų palaimingus veidus, džiaugsmu spinduliuojančius akis, nesuklysim sakdami, kad tai tikrų tikriausias meilės jausmas. Pavargęs nuo miesto gyvenimo, Faustas išvykdavo į savo gimtąjį kaimą. Rūpinosi sėja ir pjūtimi, nes iš „plunksnos“ mieste gyventi

„neįmanoma“. Jis rašė: „Lietuvos laukai, miškai ir sodžiai amžinai žavi ir jaudina, bet miestų žmonės ir kultūrinis gyvenimas baigia spausti prie žemės...“ Čia atvykdavo ir Marijona. Ji žinojo kiekvieną Senadvario kampelį, žinojo, kokios gėlės ir kur auga. Maironio muziejaus fonduose saugomos nuotraukos iš jų dviejų kelionių. Faustas dedikavo ne vieną knygą Marijonai (knyga — Vitolio rauda, Piligrimai, Giesmės). O ant nuotraukų eksponuotą parašyti posmeliai, štai, kad ir toks — „Ne kasdieną, kaip šiandieną / Liepos dieną, penktą akis, nesuklysim sakdami, kad tai tikrų tikriausias meilės jausmas. Pavargęs nuo miesto gyvenimo, Faustas išvykdavo į savo gimtąjį kaimą. Rūpinosi sėja ir pjūtimi, nes iš „plunksnos“ mieste gyventi

(Nukelta į 3 psl.)

Is kairės: A. Šutkus, Marijona Rakauskaitė, Faustas Kirša.

V. KAŠUBOS IR D. DAUGINTIENĖS PARODOS LIETUVIŲ DAILĖS MUZIEJUJE

Kovo 20 d. Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, IL, buvo atidarytos dviejų dailininkų parodos: Daivos Daugintienės piešinių „Svetimo dangaus vaivorykštė“ ir skulptoriaus Vytauto Kašubos dovana „Lietuvių dailės muziejui“.

Dail. Daiva Daugintienė.

Daiva Daugintienė gretina savo darbus, sukurtus „tada“, su naujaisiais, nupieštais „dabar“. Fotografijose rodo keramikos panų plokštes, virtuoziskai įkomponuotas į namų ir salių interjerus — tai ji darė gyvendama Lietuvoje. Šalia kabo dabar, apsigyvenusi jai Amerikoje ir dirbant tik laisvalaikio, sukurti pieštuko ir pastelės technika, atlikti juoda-balta darbai apie gelį puokštes. Akivaizdu, kaip naujose gyvenimo sąlygose atsidūręs neseniai atvykęs lietuvis dailininkas iš profesionalo tampa „laisvalaikio“ kūrėju. Žvelgiant į Daivos keramikos imantrias kompozicijas ir jos naujuosius piešinius, jautiamas ir naujos kibirkštės protrūkis. Pradžiai sunki, bet tai negąsdina pasiryžėles. Panašių atvejų gausėja mūsų padangėje. „Geresnio“ gyvenimo vilionės ne vieną iš Lietuvos atvykusį dailininką priverčia, bent laikinai, atsakyti kūrybos ir pasižvelgti juo darbu. Bet po kiek laiko atgyja kūrybinė liepsnelė, ir pagaliau pradeda vykdyti (bent jau Čikagos apylinkėse) vieną meno parodą po kitos.

Paminėtini šie naujai atvykę lietuviai dailininkai, neseniai suruošę savo personalines parodas Čiurlionio galerijoje, Čikagoje: Irena Šaparnienė, Tomas Kirvaitis, Ina Čygaite-Nicewander, Sigita Balčiūnaitė, Algirdas Petrauskas, Donatas ir Aldona Pečiūras, Eglė Brėdikienė, Alvydas Pakarklis, Danutė Turlaitė, Adolfas Klastauskas, o dabar ir Daiva Daugintienė. Atsirado jaunų

VYTAUTO
KAŠUBOS
DOVANA
LIETUVIŲ DAILĖS
MUZIEJUI

SVETIMO DANGAUS VAIVORYKŠTĖ
DAIVA DAUGINTIENĖ

parodų rengėjų ir kuratorių — Danas Lapkus, Ula Juškytė, Aldona Jurkutė. Rimas Čiurlionis spėjo išpildinti ir profesinėse amerikiečių galerijose. Čikagos lietuvių meno ratelyje jaučiasi šviežio vėjo pūstelėjimas. Salės vėl prisipildė jaunais parodų lankytojais, kurių tarpe vos vienas kitas žilagalvis. Kartojasi „seni, geri laikai“, kai mes buvome naujai atvykusieji.

Apie D. Daugintienės keramikos darbus menotyrininkas Danas Lapkus rašo parodos lankstinke: „Ilgius metus dirbdama Vilniaus 'Dailės' kombinate, Daiva Daugintienė išbulino uždarai erdvei reikalingo dekoratyvinio akcento pojūtį. Jos sukurti keramikiniai pano, bareljai ar laisvai stovinčios figūros natūraliai išlieja į architektūrą, tarytum išjudindamos, pajaukindamos, sukoncentruodamos žmonių dėmesį, gerokai pagrazindamos netgi nykias valdiškas sales ir įstaigų patalpas“.

Vytauto Kašubos paroda vyko pagrindinėje muziejaus salėje. Ji pavadinta: „Vytauto Kašubos dovana Lietuvių dailės muziejui“. Tai ne pirmoji

DANGUOLĖ SADŪNAITĖ

toks baltas oro virpėjimas
medžiuose...

ir virš pievos, žemai palinkęs
dangus...

kaip i maldaknygę,

i atverstą psalmių knygą —
i šią vakaro rimtį
turiu įsigilinti...

tavęs, mieloji Uošve
nemylėjau taip,

kaip kad moabietė Rūta, savąją...

mintimis
i tėviškę atsigręždama vis,
lyg ta lauko gėlė i saulę...

—
viena —
žiema ir vasara,

vasara ir žiema —
viena

diena jau pritūpusi...
jau arti pabaigos...

ir medžiai už namo:

jie savo naktinius,
placius —
(švelniai violetinius)

rūbus matuojasi...

1999.04.13

šio skulptoriaus dovanotų darbų paroda. Patys stambieji kūriniai pateko į Lietuvos muziejų kolekcijas. Lietuvoje išėjo ir stambi Irenos Kostkevičiūtės paruošta monografija „Vytautas Kašuba“, išsamiai nušviečianti skulptoriaus biografiją ir kūrybą. Lietuvių dailės muziejus irgi nebuvo pamirštas. Parodoje eksponuoti lietuviškos simbolio — inkliuzo „Būties kelionė“ ir „Diena iš dienos“ šių serijų gipso originalų ansamblis (12 plokščių); trys plakatai ir „Pranašo“, „Berniuko erdvėje“, „Rūpintojėlio“, „Būties kelionės“ bei dailininko studijos nuotraukos. Tai pačių pagrindinių Kašubos skulptūrų serijų pavzdžiai. Būtų galima pasigėsti bent vieno darbo iš litur-

gine tema sukurtų reljefų bei akį žavinčių jaunų moterų portretų.

Per parodos atidarymą kalbėjo Viktorija Matanga apie savo dėdės Vytauto Kašubos biografijos „užkuliusines“ akimirkas. Unikalių požiūrį į šio skulptoriaus darbus išryškino New Yorko besistazuojanti, Vilniaus Akademijos absolventė ir Fulbright stipendininkė Sandra Skurvidaitė. Parodos kataloge, Skurvidaitė teigia: „Vytauto Kašubos kūryba neišvengiamai primena lietuvišką simbolį — inkliuzą gintare — kuris išlieka grynas, nepalietas istorinių įtakų. Jo kūrybos raida pakluso vidiniams dėsniams, o gyvenimo perversmai paliko už studijos sienų“.

Norėtusi pridurti, kad su straipsnio autorės teiginiu apie „gilias personalines“ Kašubos meno pobūdį, nepalietą gyvenimo perversmų bei laikmečio manifestų, galima neabejojant sutikti tai prasme, kad autentiškas menas turi būti personalinė, paties dailininko dvasinės būsenos išraiška. Tačiau reikėtų nepamiršti, kad tas „gilias personalines“ būsenas sukelia ir išoriniai veiksniai. Vytauto Kašubos kūrybą skatino ir politiniai perversmai, ir tautinės pusiausvyros praradimai, dailininkui pasitraukus nuo tautos karo metu. „Būties kelionės“ pagrindinė idėja remiasi „išeiškos“ netekties paradigma. Karo siaubai atsispindi kai kurių Kašubos figūrinių studijų veiduose ir pozose. Savo sėtos tautos tragiškai garbinga praeitis veikia dailininko kūrybinės nuostatos stipriai ir pastoviai.

Rengėjams tenka padėkoti už sumanų parodos ekspoziciją, skanias vašes, na, ir pridėti kuklią pastabą už neparūpinimą mikrofonų parodos atidarymo kalbėtojams. Jų silpni moteriški balseliai ne-

Devenių Kultūros fondo pirm. Dalia Bobelienė (kairėje) ir Kompozitoriaus Vladio Jakubėno draugijos Čikagoje sekretorė Erika Brooks. Nuotr. Edvardo Šulaitis.

VLADO JAKUBĖNO DRAUGIJA IR JO SUKAKTIES MINĖJIMAS

EDVARDAS ŠULAITIS

Komp. Vladas Jakubėnas.

1981 metais Čikagoje buvo įsteigta kompozitoriaus Vladio Jakubėno vardo draugija, kurios tikslai buvo rinkti, saugoti ir populiarinti komp. Jakubėno muzikinį palikimą. Įvykusiame šio kompozitoriaus draugų gerbėjų ir šiaip muzika besidomintių mūsų tautiečių susirinkime buvo sudaryta laikinoji valdyba, kurios priekyje atsistojo teisininkas ir žurnalistas Jonas Vasaitis. Susirinkimą sukvietė geras komp. Jakubėno draugas ir jo kūrybos žinovas Juozas Kreivėnas.

Veiklos pradžioje buvo pasirinkta galimai geriau apsaugoti mirusio kompozitoriaus rankraščius ir jo kūrybą. Tam reikalingi buvo nupirkti spinta, kuri patalpinta lietuvių evangelikų liuteronų Tėviškės parapijos namuose esančioje bibliotekoje ir čia sudėti visi kompozitoriaus kūrinių originalai.

1982 m. gruodžio 19 d. įvyko oficialus komp. Vladio Jakubėno archyvo atidarymas. Čia programą pradėjo tuometinis ir dabartinis draugijos pirm. žurn. Edvardas Šulaitis, kuris pakeitė neilgą laiką tose pareigose išbuvusį J. Vasaitį. Apie archyvą kalbėjo draugijos archyvaras, buvęs kompozitoriaus draugas bei talkininkas J. Kreivėnas. Taip pat

pajėgė pasiekti toliau ar salės šonuose sėdintiųjų, ypač vyresnio amžiaus klausytojų ausis. Ta pati pastaba turėtų būti pateikta ir per parodos atidarymą demonstruotos video juostos gamintojams už pasakojimą balso dūsluma, kurio dėka nebuvo įmanoma toliau esantiems gilintis į, sakyčiau, įdomias parodos autoriaus mintis. To nepaisant, šis Vytauto Kašubos pomirtinė paroda laikytina istorine, nes ja autorius ir jo parodos rengėjai tarsi padėjo tašką ilgai ir prasmingai šio žymaus lietuvių skulptoriaus kūrybinei kelionei. Parodoje dalyvavo iš New Yorko atvykusi Vytauto Kašubos žmona Aleksandra.

Algimantas Kežys

Jau sparčiai artėja komp. Vladio Jakubėno 95 gimtadienis — š.m. gegužės 15 d. Dar gerai atsimename 1994-uosius metus, kuomet Lietuvoje ir Čikagoje buvo iškilmingai paminėtas kompozitoriaus 90-metis. Šiame minėjime gal bus kiek mažesnės apimties, tačiau vis tiek yra norima pagerbti šį, daug Lietuvai ir lietuviams nusipelnusį, muziką. Pagrindinis minėjimas vyks Vilniuje (tiksliai data dar nenumatyta, bet planuojama jį surengti birželio pradžioje). Vilniaus Muzikos akademijoje įvyks komp. Vladio Jakubėno kūrinių koncertas, akademija, monografijos apie kompozitorius bei audiokasetės su kompozitoriaus styginiu kvartetu pristatymas. Taip pat bus surengta apie komp. Vladio Jakubėną bei jo kūrybą paroda. Be to, ruošiamos TV ir radio laidos, o visa minėjimo Vilniuje programa bus įrašyta į video juostą ir tai vėliau bus galima pamatyti Čikagoje bei kitose vietovėse.

Kaip minėta, šių sukaktuvių proga bus išleista, jau seniai planuota, a.a. prof. Aniceto Armino ir Irenos Skomskienės suredaguota monografija, skirta komp. Vladio Jakubėnui ir jo kūrybai. Dauguma teksto jau buvo paruosta prieš 3-4 metus, tačiau dėl lėšų stokos užtruko jos išleidimas. Dabar, atėjus su didele finansine parama Devenių Kultūros fondui (pirm. Dalia Bobelienė), ši komp. Vladio Jakubėno kūrybos paminklė galima konkrečiai įgyvendinti.

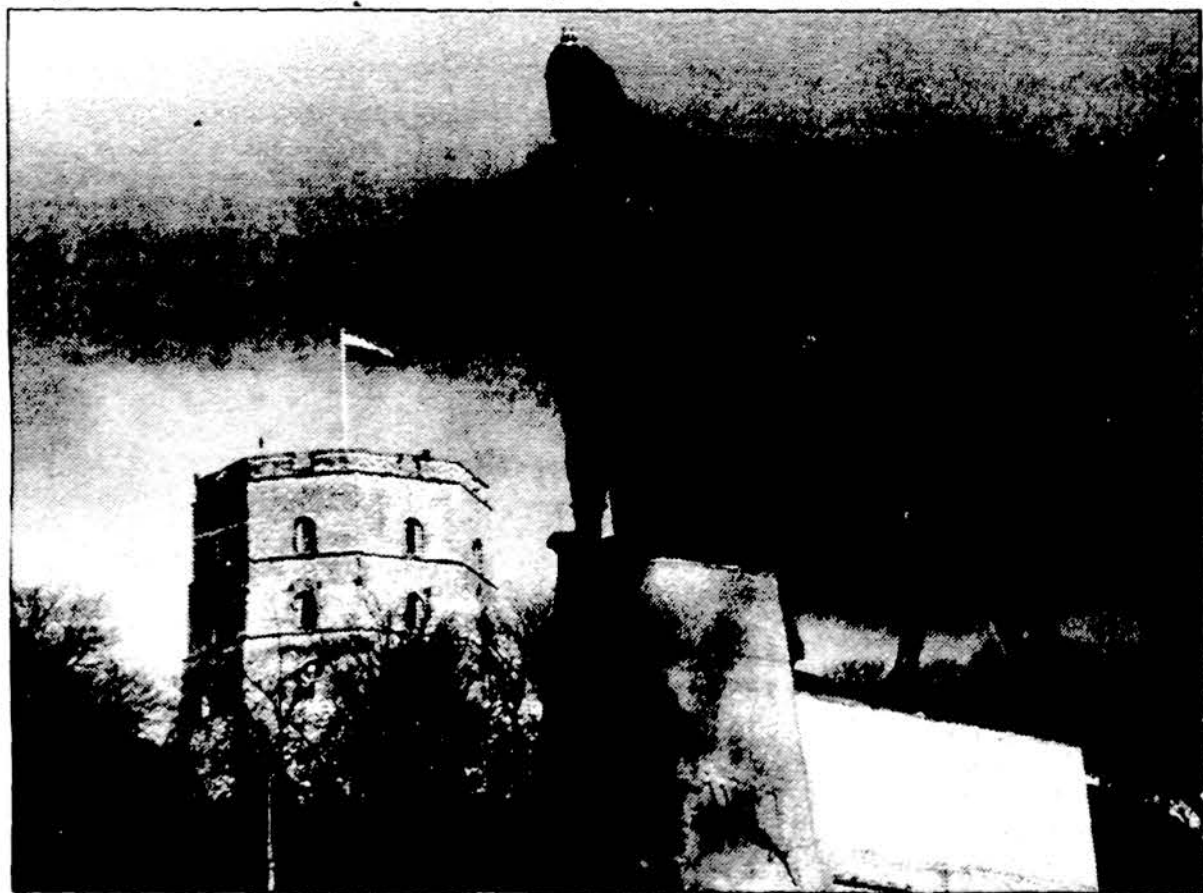
Šioje vietoje norisi bent išvardinti kitus Lietuvoje per praėjusius 6 metus išleistus leidinius. Pirmas pasirodė 1993 m., ir tai buvo gaidų rinkinys — lietuvių evangelikų giesmių harmonizacijos — „Jezau, Tu mano gyvybė“ (spec. redaktorius A. Karaška). 1994 m. pasirodė jau stambesnis leidinys — „Už jūrų marių“. Tai lietuvių liaudies dainų išdailos chorams. Jį sudarė, parengė ir redagavo V. Juodpūsis.

Net 5 gaidų rinkinys išleido J. Petronio leidykla Kaune, kuri jau 1943-1944 m. buvo pradėjusi leisti kompozitoriaus Vladio Jakubėno kūrybą, bet dėl karo savo darbo negalėjo tada pabaigti. 1977 m. pasirodė: „Dvi rapsodijos fortepijonui, du skiaiai iš baletu Vaivos juosta (Gintaro pily) fortepijonui, Melodija-legenda smuikui ir fortepijonui, Serenada violončelei ir fortepijonui, Vai eičiau aš, eičiau“.

Daugumas šių leidinių yra smulkios pobūdžio (juose telpa tik po vieną kūrinių), bet „Vai eičiau aš, eičiau“ yra stambesnis (92 psl.), ir jame išspausdintos originalios dainos chorams. Ši rinkinį sudarė Irena Skomskienė, redagavo prof. Povilas Gylis.

Bet stambiausias iš šio pobūdžio leidinių yra taip pat 1997 m. Lietuvos Muzikų draugijos išleistas — „Svetimi kalnai“ (sudarė ir redagavo Ramutis Čepinskas). 150 puslapiuose yra 32 originalios solo dainos ar harmonizuotos lietuvių liaudies dainos su fortepijono pritarimu.

Cia taip pat dar reikėtų paminėti dabartinės Čikagos gyventojos Loretos Venclauskienės paruoštą didžiulį, dviejų tomų komp. Vladio Jakubėno straipsnių ir recenzijų rinkinį, turintį daugiausiai negu 1,200 puslapių. Pirmame tome išspausdintas ir sudarytojos ilgojas įvadinis straipsnis „Vladio Jakubėno gyvenimo ir kūrybos metmenys“ bei Vytauto Strolis paruošta diskografija.

Skulptoriaus Vytauto Kašubos sukurta kunigaikščio Gedimino skulptūra Katedros aikštėje, Vilniuje. Nuotr. Eltos

NAMO Į VABALNINKĄ SUGRĮŽUS

Vladui Būtėnui prisiminti

„Vabalninke, miestelio bibliotekoje, yra muziejelis. Jame išdėstyti žymesni vabalninkiečių — Balio Sruogos, Aloyzo Barono, Leonardo Žitkevičiaus — gyvenimą atspindintys darbai. Tarp jų ir Vlado Būtėno atminimui sukaupta kukli medžiaga: šiek tiek nuotraukų ir visos jo parašytos knygos. Biržų miesto muziejuje yra viena nuotrauka ir prie jos — trumpas užrašas“, — pasakoja Vlado žmona Dalia.

Malonu, kad kraštiečiai, prisimindami savo žymesnius žmones, atkreipia dėmesį ir į okupanto iš tėvynės išvytus, į tolimus kraštus nublokštus tėvynininkus, svetimos aplinkos prieglobstyje, kartais ir sunkiomis sąlygomis, dirbusius savo tautos labui, nors gal ir nedaug apie jų gyvenimą žinodami. O tas gyvenimas — tai labai įvairi, įdomi, dažnai liūdna, kartais net tragiška lietuvių tautos istorijos dalis. Ką žino vabalninkiečiai iš tikrųjų apie savo kraštiečio Vlado Būtėno pusšimčio metų žmones po svetimos padangės, kai visą tą laikotarpį, iki laisvėjimo pradžios, apie jį, taip pat kaip ir apie mus visus kitus, arba nieko, arba tik blogai tebuvo galima „žinoti“ ir kalbėti.

Nors tik Čikagoje, ankstyvais mūsų kūrimosi metais, susipažinau su Vladu Būtėnu lietuviško kultūrinio — lietuviškos išlaikymo darbo laukoose, tačiau tada atrodo, ir dabar tebeatrodo, kad mes pažįstami nuo pat užgimimo, nepaisant, kad jis už mane buvo porą metų jaunesnis ir tolimesnėje kaimynystėje gyveno. Mat tose *Lenkynėse su šetonu*, kurias Vladas labai vaizdžiai aprašė savo antroje knygoje, išleistoje Čikagoje 1956 metais, kaip tos pačios Šiaurės Lietuvos sūnus pašvitinietis — kas gi tokį miestelį žino, gal ten ne bibliotekos nėra — kartu su juo ir aš dalyvaavau. Šiaubingos buvo tos dienos: mes vis tolyn į vakarus, o kažkur iš paskos, kartais visiškai netoli, dundėjo frontas. Žemaitijoje, prie Sedos, tame fronte atsiradome ir mes patys: ir aš, ir Vladas, ir daugelis tokių pat nepriklausomo Lietuvos augintinių, bet kokia kaina, beveik nuogomis rankomis, pasiryžusių apginti tėvynę nuo raudonojo tvano.

Kas tai šiandien supras, suvoks ir įvertins? Gal, Lietuvai išsikapčius iš dabartinio tvaičio, nors ir laisvo bei nepriklausomo gyvenimo, dėl kurio Vladas Būtėnas bei jo amžininkai kovojo iki pačios pa-

Vladas Būtėnas-Ramojus.

skutinės savo žemiškos kelionės dienos, tačiau dar vis maišomo su bjauriais sovietmečio nuodais, perskaityta *Lenkynių su šetonu* istorija padės kuriam jaunuoliui patiam susivokti, kas yra jo tauta, gimtoji žemė, ir kas iš tikrųjų turi būti tos tautos valstybė, kurią tada, pačiame jaunystės žydėjime, jo seneliai nuogomis rankomis gynė, desperatiškai bandydami gelbėti nuo pradžios. Gal jiems patiemis paaiškės, kad ne kažkokia pilietinė, bet tik tautinė visuomenė gali ugdyti bei brandinti tautą ir kurti jai nepriklausomą, savarankišką valstybinį gyvenimą.

Tokias idėjas bei mintis puoselėja ir kitos Vlado Būtėno knygos: du tomų *Kritusiųjų už laisvę* — apie Lietuvos partizanų kovas, *Draugo atkarpą* spausdintas apsakymas *Dienai riedant vakarop*. Tokias patias jausmais dvelkia jo eilėraščių rinkinys — pirmoji Vlado parašyta knyga — *Nuėję plotai*.

Sunkus kultūros darbuotojo gyvenimas už tėvynės ribų. Kita aplinka, kiti papročiai, kitas mastymas, kita dvasinio, net ir fizinio gyvenimo samprata brandina visiškai kitą kultūrą, į kurią jaugti sveturi gimimasis kitatautiui beveik neįmanoma, nors ir to krašto kalbą jis gerai mokėtu. Tokia padėtis kultūrininką uždaro tik savo tautinėje aplinkoje, kurios dirvos nėra nei per placios ribos, nei per gili. Todėl savo vietą susirasti ne vienam nėra lengva net ir neapmokamai dirbant, o apie tame lauke užsidirbti pragyvenimą netenka nė svajoti. Tai karti likimo dalis, neaplenkusi nė Vlado Būtėno.

Šiaip taip gyvas ištrūkęs iš raudonojo pragaro, kur jam teko pafronteje dar ir apkasus kasti, penkerius metus pa-

klaidžiojęs Vokietijoje po išvietintųjų asmenų stovyklas, pagaliau laimės ieškoti atplaukė į Ameriką. Jautėsi labai laimingas, nes ne visiems ir čia durs buvo atidarytos. Tad ir visiškai nesiskundė, kai plunksnakotį reikėjo pakeisti į plaktuką, pjūklą, kirvį, veržklęm sukoti raktą ar dar kokį įrankį, su kuriuo, ką nors darant, jau dolerius moka. O už juos jau galima batus, kojines ir net kaklaraištį nusipirkti, ir už įėjimą į kultūrinį renginį susimokėti, nes, ir žemiausiai apmokamą darbą dirbant, tiek dar lieka apsimokėjus būtinio gyvenimo išlaidas. Tų dolerių Vladas pradėjo ieškoti New Yorke, karpydamas kromus, pjaudamas žolę, vėliau Čikagoje daugiau jų pradėjo pelnytis „Hotpoint“ gamykloje. Tai sudarė sąlygas bent vakarais ir prie rašomosios mašinėlės atsisėsti. Su čia einančiais lietuviškais laikraščiais susipažinęs, Vladas tuoj pat pradėjo ir juos rašinėti, per daug nesipuknuodamas. Rašė korespondencijas, įvykių apybraižas, lietuvišką veiklą vertinančius, kartais ją net pakritikuojančius, rašinius, istorinius bei politinius straipsnius — žodžiu tai, ko tik to laikotarpio lietuviškos periodikos redaktoriai reikalavo, skaitytojai pageidavo, renginių vadovai bei visuomenininkai — politikai prašė. O tai nebuvo lengvas uždavinys, ypač visiems įtikti, pataikyti.

Tačiau Vladui sekėsi, jis buvo labai paslaugus. Visiems. Dešinės krypties žmogus, Fronto bičiulių grupės narys, tačiau jo rašomoji mašinėlė neužsikirsavo, aprašinėjo tautininkų, liaudininkų ir socialdemokratų veiklą bei darbus, jeigu tik jie tarnavo lietuviškam reikalui. Tokia jo buvo prigimtis, tokia aukštaitiška trauka. Nepaisant, ar vienas pradalgė kirtu iš dešinės, ar kitas iš kairės, jeigu joje tik gulo lietuviškas atolas. Todėl jam, ne per daug amerikietiški, nors ir labai pelningų, gamyklų trenksmu

Vladas Būtėnas man teko ne tik pažinti, bet dažnai bendradarbiauti ir net kartu dirbti. Jis labai paslaugus buvo ir Lietuvių Bendruomenėi, jos darbus mielai aprašinėdavo. Teko pažinti jį ir kaip žmogų, lietuvi, patriotą, kartu su žmona Dalia išaušginusį lietuvišką šeimą: du sūnus — Gintautą ir Eugenijų. Abu jie darbuojasi lietuviškoje veikloje. Eugenijus geras aktorius, mums gerai pažįstamos satyros teatro „Antrų kaimo“ vienas pagrindinių vaidintojų, režisierius.

Į pensiją išėjęs ir nuo tarnybinių varžtų atsipalaidavęs, iš Vašingtono sugrįžęs į Čikagą, Vladas vėl uoliai jungėsi į lietuvišką literatūrinį darbą, ir dar apie metus du vieniems teko bendradarbiauti, man jo paslaugomis naudotis. Tačiau greitai pradėjo vystytis sunki liga, Vlado sveikata kasdien blogėjo. Darbas turėjo sustoti.

Rodos, dar taip neseniai tai buvo, tačiau praėjusį rudenį, 1998 lapkričio 7, mažai kieno pastebėti, sukako penkeri metai, kai Vladas išėjo negrįžti. Mirė jis Čikagoje prieš pat savo septyniadesimtąjį gimtadienį, 1993 lapkričio 7 (gimė Vabalninke 1923 gruodžio 2), taip baigęs sunkų, dažnai labai įdomų, turiningą, lietuvių tautai ir lietuviškai šeimai skirtą savo gyvenimą. Vladas Būtėnas buvo tikras ir tikslus ano meto Lietuvos nepriklausomo gyvenimo augintinių atspindys, lietuvių tautos mylėtojas, jaunystėje kovotojas, brandoje darbininkas, jos kultūros puoselėtojas, kūrėjas, laisvos lietuviškos tautinės — krikščioniškos visuomenės atstovas.

Toks jis ir lieka mūsų visų atmintyje.

Bronius Nainys

suizavėjusiam, bet vis artiau prigimtinį polinkį bandančiam šlietis, nebuvo baisu ir socialistiškųjų *Naujiųjų* spaustuvėje padirbti, ir retkarčiais gal vieną kitą rašinuką paskelbti. Paskui jis duoną pelnė Morkūno ir „Draugo“ spaustuvėse. Rašė *Draugui* (daugiausia), *Dirvai*, *Tėviškes žiburiams*, *Darbininkui*, *Pasaulio lietuviui*. Rašinius dažnai pasirašydavo slapyvardžiais. Labiausiai paplitęs buvo Vlado Ramojaus slapyvardis. Vienu laikotarpiu skaitytojų mėgstamiausia *Draugo* skiltis buvo jo pasirašytas „Dviejuose horizontuose“.

Daugiau patyrimo įgijęs ir specialius kursus baigęs, gavo jau geriau apmokamą darbą Čikagos vieno iš didžiųjų dienraščių *Chicago Sun Times-Daily News* spaustuvėje. Tačiau ir čia Vladas nenurimo, kol jam pagaliau pasisekė pa-

kopti gal jau ir netoli savo pašaukimo — laiką skirti tar-nybai Lietuvai ir įsidarbinti Vašingtone, „Amerikos balso“ lietuviškame skyriuje, nors lietuviškam spaudos darbui puoselėti sąlygos čia buvo gerokai suvaržytos. „Amerikos balsas“, nors ir lauzė geležinę uždangą — mums kartais atrodė, kad jis ją dar daugiau stato — tačiau, keisto politikalimo įtaigaujamas, stropiai cenzūravo okupuotų kraštų kalbomis ir tuos kraštus perduodamas programas ir varžė savo tarnautojų laisvę, net sudarydamas sunkumų jiems bendradarbiauti savo tautybių spaudoje.

Nerimo Vladas savo „literatūriniam kailiui“. Prikurtų straipsnių gausa lietuviškoje periodikoje nebuvo atsakas į jo prigimtą rašytojo — kūrėjo talentą. Todėl, nors ir sunkiomis, labai nedėkingomis sąlygomis, tą talentą vystė, rašydamas bei redaguodamas knygas. Šalia čia jau minėtų, kar-tu su Algimantu Keziu ir Elena Bradūnaitė paruošė ir išleido stamboką istorinę — dokumentinę knygą *Pennsylvanijos angliakasių Lietuva*. Mato Raišupio slapyvardžiu parašė knygą *Dabarties kankiniai*. Suredagavo leidinį *Esame nemirę*, kuriame aprašė Lietuvos Dukterų draugijos įkūrėjo kun. Felikso Gudreko gyvenimas ir draugijos veikla per pirmąjį dešimtmetį.

Darbuodamasis Lietuvių žurnalistų sąjungos valdyboje, padėjo suredaguoti jos ruošiamą knygą — vadovą spaudos bendradarbiams *Žurnalistika*. Jo darbą dar gali būti ir rankraščiuose, ir būtų gerai, kad jie atsirastų Vabalninko bibliotekoje, kuri juos globotų, nes čia jie vargu ar galės būti išsaugoti.

Vladas Būtėnas man teko ne tik pažinti, bet dažnai bendradarbiauti ir net kartu dirbti. Jis labai paslaugus buvo ir Lietuvių Bendruomenėi, jos darbus mielai aprašinėdavo. Teko pažinti jį ir kaip žmogų, lietuvi, patriotą, kartu su žmona Dalia išaušginusį lietuvišką šeimą: du sūnus — Gintautą ir Eugenijų. Abu jie darbuojasi lietuviškoje veikloje. Eugenijus geras aktorius, mums gerai pažįstamos satyros teatro „Antrų kaimo“ vienas pagrindinių vaidintojų, režisierius.

Į pensiją išėjęs ir nuo tarnybinių varžtų atsipalaidavęs, iš Vašingtono sugrįžęs į Čikagą, Vladas vėl uoliai jungėsi į lietuvišką literatūrinį darbą, ir dar apie metus du vieniems teko bendradarbiauti, man jo paslaugomis naudotis. Tačiau greitai pradėjo vystytis sunki liga, Vlado sveikata kasdien blogėjo. Darbas turėjo sustoti.

Rodos, dar taip neseniai tai buvo, tačiau praėjusį rudenį, 1998 lapkričio 7, mažai kieno pastebėti, sukako penkeri metai, kai Vladas išėjo negrįžti. Mirė jis Čikagoje prieš pat savo septyniadesimtąjį gimtadienį, 1993 lapkričio 7 (gimė Vabalninke 1923 gruodžio 2), taip baigęs sunkų, dažnai labai įdomų, turiningą, lietuvių tautai ir lietuviškai šeimai skirtą savo gyvenimą. Vladas Būtėnas buvo tikras ir tikslus ano meto Lietuvos nepriklausomo gyvenimo augintinių atspindys, lietuvių tautos mylėtojas, jaunystėje kovotojas, brandoje darbininkas, jos kultūros puoselėtojas, kūrėjas, laisvos lietuviškos tautinės — krikščioniškos visuomenės atstovas.

Toks jis ir lieka mūsų visų atmintyje.

Bronius Nainys

Kūrybos aistra ir kančia...

(Atkelta iš 1 psl.)

Deja, Marijona pasirinko daugiau nei 10 metų už save jaunesnį Liudą Trukį. Fausto Kiršos išeistos ambicijos ilgai neatsigavo. Jis ir čia pasirinko aukotojo kelią. Nekovojo dėl mylimosios. Vėliau gyvenimo audros išskyrė juodu galutinai.

Prieškarinis laikotarpis

Gyvenimo audra išblaškė ne tik dviejų draugų meilę, bet sumaišė ir ramų gyvenimą nepriklausomoje Lietuvoje. 1940 m. Faustas Kirša buvo pasiūstas „Eltos“ atstovu į Maskvą, ten išgyveno visą tragediją — Lietuvos nepriklausomybės laidotuves. Grįžęs į Lietuvą, matė trėmimų baisumus. Dirbo Valstybinėje bibliotekoje. Vėliau persikėlė gyventi į Šiaulius. Buvo miesto teatro direktoriumi, dalyvavo redakcinėje kolegijoje leidžiant literatūrinį almanachą *Varpai* (išėjo 2 numeriai). Buvė draugai prisimenama, kad tais laikais Faustas buvo lyg koks saulės spindulėlis niūriame gyvenime. Jis pats gyveno viltimi, kad dar kažkas pasikeis, ir kitus bandė jungti į tą tikėjimą. Artejanči antroji bolševikų okupacija atėmė pas-kautinę viltį. Gražiausias ir kūrybingiausias inteligentijos žiedas paliko gimtąją žemę ir iškeliavo į nežinią. Greta jų įėjo ir Faustas Kirša.

Vokietija

1945 m. apsigyvena Liubece, tremtinių stovykloje. Gyvenimas nelepino. Sunkios materinės sąlygos nesutrikdė dvasinės pusiausvyros. Sunkumai neišmūšė jo iš kultūrinio, literatūrinio darbo balno. Jis redaguoja laikraštį *Laisvės varpas*, bendradarbiauja kituose tremtinių leidiniuose laikraščiuose *Žiburiuose*, *Mūsų kelyje*, darbuojasi J. Krumino redaguojamame žurnale *Gintaras*, literatūros almanache *Baltija*. Draugai žavisi jo optimizmu, dvasine pusiausvyra — jis renkamas tremtinių stovyklos vadovu.

Faustas Kirša nepaleidžia plunksnos ir rankų. Nors neturėdamas tvirtą materialinį pagrindą po kojomis, turi didesnę turtą — laisvę. Jis rašo apie tėvynės netekimą. Stovykloje gimsta poezijos knyga *Tolumos* (1947 m.). Šioje knygoje išsakytas visų tremtinių skausmas ir ilgesys. Su patriotinio tremtinio jausmu kalba apie tėvynės meilę, puoselėja viltį sugrįžti į ją. Palikta tėvynė, namai ryškiomis ilgesio spalvomis suspindi eilėraščiuose. Jis sukuria jaukią idilišką laisvo gimtojo kaimo nuotaiką; nelaimės, netekties nuojautą. Eilėraščiuose atspindėta skaudi išiečio dalis, jo pilka buitį, yra vilties, išlikimo ir stoicizmo gaidos. Jo lyrikai svetimas pesimizmas ir tragiškas sąmyšis. Jis nuolat ieško vidinės harmonijos. To optimizmo šaltinis — tai poeto pasaulėžiūros pobūdis. Jis ieško harmonijos tarp žmogaus ir visatos. Ši knyga lyg dvigubas solo — dailininko V. Petravičiaus sukurto (1946-1947 m.) iliustracijos, o Fausto Kiršos poezija. 1948 m. vasario 15 d. Fellbachėje už šią knygą Faustui Kiršai išteikta Švietimo valdybos premija. Tai buvo įvykis tuometiniame tremtinių stovykliniame gyvenime.

Amerika

1949 metais jam pavyko pasiekti Bostoną. Čia teko dirbti

įvairius darbus. Iš rašytojo plunksnos negalėjo pragyventi — reikėjo užsidirbti duonai ir stogui virš galvos. Sunkus darbas atėmė daug laiko. Jis rašė: „Dirbdamas fabrikuose, jaučiuosi taip atsilikęs dvasiniame gyvenime, kad darosi tragiška. Reikia daug knygų perverti, kad būtų šviesiau širdyje ir ramiau galvoje...“ Po sunkaus fizinio darbo jis randa laiko knygai, daug skaito. Dalyvauja Amerikos lietuvių skautų veikloje. Už šią veiklą buvo apdovanotas Geležinio vilko ordinu. Aukščiausias apdovanojimas. Gyvendamas Bostone, buvo Rašytojų klubo pirmininku. Vėliau šį klubą pavadino Kultūros klubu. Kartu su Stasiu Santvaru, B. Brazdioniu, A. Gustaičiu rūšiodavo įvairius literatūrinius, kultūrinius renginius. Organizavo subatvakarių. Dalyvauja radijo valandėse. O ir žurnalistikos neapleidžia. Bendradarbiauja

Aiduose, *Gabijoj*, *Drauge*, *Lietuvių dienoje* ir kitur. Gyvendamas Bostone „paruošia savo vienuoliktąją poezijos knygą ir 1951 metais išleidžia pavadinimu *Sventieji akmenys*. Antanas Vaičiulaitis parašė: „Net ir kukliausiu juodu darbu sau duoną pelyndamas, jis ligi amžiaus galo paliko džentlmenas ir kūrėjas“.

Laiškai apie Ameriką

Atvykęs į Ameriką, dirbdamas fabrike, rašo 1950 m.: „Tamsu pasauly, Amerikoje taip pat. Aš papurtau galvą nuo fabriko dulkių ir vėl imu galvoti apie literatūrą, apie kultūrą ir panašius reikalus. Vadinasi, ir kitur yra žmonija, kurie galvoja apie abstraktines vertybes, nors iš tikrųjų jos yra parindinės žmogaus vertybės... Del *Pelenų* kuri laiką sirginėdamas apipavidalinu tik dvi giesmes trečiųjų pelenų. Viso jų yra keturiuos...“ 1950 m.: „Aš savo raštais nesibesidomiu. Nuo to niekas nenukentės. Iš inercijos dar kartais pasilypeju ant kalno ir vėl nuslenku. Nuo kalno daug plačiau matosi, bet klonyje ramiau...“

Dėl pasiūlymo išleisti jo satyrinę poemą *Pelenai* atsikra: „Tai visai neįvykdoma... Reikia laisvo laiko, meditacijos ir susikaupimo. Nieko tokio aš neturiu. Ačiū už pasiūlymą. Lygiai tą patį galiu pasakyti apie galimą savo rinktinę knygą. Kam nors užsiminti nedirštu. O pats nepajėgiu. Be to, nėra reikalo su tokiais knygomis lįsti visuomenei į akis, kada ji be sotaus gyvenimo nieko nereikia“. 1950 m.: „Aš esu tiek paveiktas naujo gyvenimo, kad darosi viskas neįdomu, net bereikalinga. Kai gyvenime reikia kabintis už šiaudo (čia ne Lietuva, gimtinė nenuvaziuos), ir nežinau, kas ryt bus, visi žygiai praranda prasmę. Pati Amerika — šiurpulingas jausmas. Ji turi žūtį kaip kiekvienas konglomeratas, arba atgimti ir formuotis į didingą kultūros pastatą. Čia dar tebevyrauja kolonistų dvasia griebti, naudoti, iščiulpti, numesti, smalsiškai tenkintis, tenkintis. Toks mano galvojimas...“ 1954 metais rašo: „Mano gyvenimas — fabrikas, oras (kiek jo pagauunu) ir kambarys. Vieno tipo vienvietė, vienuma, vienšūmis. Bendravimas su mintimis ir medžiaga. Žavū.“ 1956 metais: „Mano galvojimas apie literatūrą — kartais paskaitytas ir tebūnie nuai-

dejusiu žodžiu, ruošti spaudai reikia laiko ir korektūrų... Ir galvojančių yra daug, kurių teiginiai virsta dogmatiniais ramstiais. Del to aš noriu būti tik pašalinis. Jau senokai gyvenau Bostone, tokioje vietoje, kur per langą stebiu jūrą, bangas, vėtras ir tylą. Čia nuolat ražo laivai ir lektuvai. Nuolat dengia sauleti ar žvaigždėti dangaus plotai. Taigi mano credo, kaip Jūs siulote patiekti, būtų be galo menki ir nereikšmingi prieš gamtos harmoniją. Geriau tegul jie lieka nekaltybėje...“ 1951 metais: „...Po visų karų ir vargų mano praeitis tėra man pačiam tik istorija. Man pačiam dabar pilku akmeniu stovi širdy. Ten yra apsamonojusių dienų, džiaugsmo ir nesąmonių. Lietuvos nepriklausomybės pasiliko iškiliiu paminklu mūsų istorijai. Naujas gyvenimas — naujas pastatas. Kas įvyko — įvyko nepakeičiamai. Tą paminklą galima vertinti visokiais požiūriais. Su meile ir su pagieža. Bet jau dabar daug klaidingų minčių nusakoma apie tuos laikus. Partiniai požiūriai suprantami. Kultūrininkai turėtų eiti maksimalumo aiškumo keliu...“ 1963 metais: „Del Keliuoc. Jis yra man tiek artimas... Tolimi sentimentai... Kiek jis jaunų rašytojų, dailininkų, kurių retas turi pagarbos atsiminimų. Man gaila žmogaus (ten) išstumto iš gyvenimo ir paniekinto (...). Su savo *Pelenais* neturiu galvoj premijų, rašau, kad kirminas dušioje nurimtų. O staltiesis taupus. O Amerika toks mielas kraštas, kad visus grauzikus — nenaudėlius panaikino. Kai kas gali likti nesugrauzta. Tarp jaunuosios kartos reikiama ausrinių minčių ir berniukiškų... nenori maistytis. Dvasinę ligą gydo ne policinė prievarta, bet laikas...“

Paskutinis Kiršos gyvenimo penkmetis buvo praskaidrintas Juozo Keliuocio laišku. Jis nepaprastai apsidžiaugė, kai gavo laišką iš savo artimo draugo, bendramincio, gyvenančio jo išvaizdoje Lietuvoje. Jis jautė daug sentimentų J. Keliuociui. Maironio muziejuje saugomi šie laiškai ir daug galim sužinoti apie poeto gyvenimą. Vienas laiškas rašytas 1957 m. Jis teiraujasi apie gyvenimą Lietuvoje, apie savo artimus draugus: „Aš norėčiau žinoti, kur randasi Miltinis. Girdėjau, kad jis akimis nesveikuoja. Negirdėjau apie Trukį. Nugirdau kas tai bloga su Rakauskaite. Ar jiems galiu šį tą padėti. Mano geriausi linkėjimai draugams. ...Deja, aš neturiu nei namo, nei automobilio, nei žmonos. O pavargęs eisiu į prieglaudą karštinčiumi...“

Kaip matome ir po daugelio metų Marijonos paveikslas liko jo širdyje. Kitame laiške rašo: „...Apie lietuvių literatūrą sunku apibūdinti keliais sakiniais. Bendras įspūdis — vieni eina prancūzų, kiti vokiečių prantintais keliais, tulas sveriasi Amerikos modernizmo. Daug naujų vardų ateina su užsimojimais... Pačių jauniausių taip pat netruksta. Gausu. Tik skaitytojų tai tikrai trūksta. Ir rašytojai, ir skaitytojai tik idealistai...“

Nenuilstancio artojo, verciancio kultūros, literatūros dirvonas, širdis sustoję plakusi 1964 m. sausio 5 d. Jis taip ir neišvydo nepriklausomybės saulėtekio gimtojoje žemėje. Palaidotas Bostone, Forest Hills kapinėse, kuklus paminklas su iškaltais žodžiais: „Aš liudiju keliaujančią per žmones kūrybos aistrą, laimę ir Golgotą...“

Vladas Būtėnas 1992 m. Kalėdų metu su sūnėmis Eugenijumi (iš kairės) ir Gintautu.

Leidiniai

LIETUVOS STOMATOLOGIJOS ISTORIJA

Prieš porą savaičių besilankantis Lietuvoje, Romas Bričkus iš Cape Cod, Massachusetts, kalbėjosi su naujai pasirodžiusios odontologijos istorijos (*Lietuvos stomatologijos istorija*) autore dr. Irena Balčiūnienė.

— Dirbate kelis darbus, daug važinėjate po pasaulį profesiniais reikalais, kaip kilo idėja tokia knygą parašyti? Kur radote laiką?

— Taip, dirbti tenka iš tiesų daug, prie rašomojo stalo neretai būnu ir sekmadieniais, nes paprastomis dienomis kūriniams darbu lieka tik vakarai. O juk ne kiekvieną vakarą gali prisėsti prie knygos rašymo, paskaitų ar pranešimo konferencijai ruošimo, nes tam reikia atitinkamos nuotaikos, susikauptimo, pagaliau neįrengto laisvo laiko. Niekada negalėjau ir negaliu kūriniams darbu skirti priegombos pusvalandį ar valandą, kai to laisvo laiko tik tiek tėra.

Idėja parašyti *Lietuvos stomatologijos istoriją* kilo dėl to, kad aš apskritai domiuosi istorija, o stomatologijai, kaip mokslui Lietuvoje, jau vos ne 200 metų. Ne tiek jau daug tautų, kur disertacijos iš stomatologijos būtų pradėtos ginti nuo 1811 metų. Tad nusikalstama būtų apie tai tylėti. O kokių šviesių asmenybių buvo! Stomatologiją studijuojantiems studentams Vilniaus universitete yra dėstoma medicinos ir stomatologijos istorija, tad norisi, kad jaunas suvoktų nors dalelę didžiųjų medicinos stiprybės, išeitų iš siauro amatininkškos, suprastų ir atjaustų savo pacientą, susimąstytų apie savo vietą gyvenime, pasisemtų nors kiek altruizmo.

— Kam šis leidinys skirtas?

— Knyga *Lietuvos stomatologijos istorija* skirta plačiajam skaitytojų ratui. Ja domisi ir dirbantys, ir būsimieji gydytojai stomatologai; ja domisi žmonės, kuriems įdomu mūsų istorija ir stomatologija.

— Kokius svarbiausius istorinius momentus norėjote išskirti?

— Knyga *Lietuvos stomatologijos istorija* sudėta lyg iš apybraižų. Joje aprašyta dantų ligos nuo seniausių laikų (pradedant akmens amžiumi Lietuvoje), aprašytas dantų skausmo gydymas senovės lietuvių liaudies medicinoje, stomatologinės pagalbos teikėjai senovės Lietuvoje ir apskritai stomatologinė pagalba nuo seniausių laikų iki šių dienų, stomatologija senajame Vilniaus universitete, Medicinos ir stomatologijos draugijos ir jų istorija bei įtaka Lietuvoje, odontologijos ir stomatologijos aukštojo mokslo studijos Vilniuje ir Kaune, stomatologinė pagalba sovietų okupuotoje Lietuvoje.

— Knygų leidimas Lietuvoje dabar labai brangus, kaip sugebėjote finansiškai išspręsti problemą?

— Knygų leidyba, ypač jei norima gerai išleisti knygą, yra labai brangi. Šios, iš tiesų labai gražiai išleistos, knygos leidybai padėjo 9 rėmėjai, tarp kurių yra ir Jūsų dantų gydyto kabinetai bei klinikų steigimo firma (Medical Technologies LBI, Kaune), už ką aš labai dėkoju. Nemažai finansiškai teko prisidėti ir mano šeimai. Gerai, kad turiu gerą ir visai suprantantį gyvenimą vyra.

— Kaip būtų galima šį leidinį išgauti JAV, Kanadoje arba kitur užsienyje gyvenantiems lietuviams?

— Kol kas ši knyga yra tik Lietuvoje, ją galima išgauti Kauno Medicinos universiteto, Kauno centriniame ir Vilniaus centriniame knygynė.

— Knygoje užsimenate, kad, apginant doktoratą Maskvoje, pasirinkote ne tik kontroversišką, bet ir profesiniu požiūriu pavojingą temą?

— Iš tiesų, brežneviniais laikais nagrinėti Lietuvos istoriją, lietuvių kilmę, jų sąsajas su kitomis tautomis, metisacijos problemas nebuvo paprasta. Aš asmeniškai šias problemas tyrinėčiau pagal genealogiškai tvirtai paveldimą dantų kramtomųjų paviršių raštą.

O buvo taip. Kai rusifikacija Lietuvoje ypač įsisiautėjo, tuometinio Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto dekanas a. a. prof. S. Pavilionio pakvino, aš ir prof. Gintautas Česnys emėmės tirti antropologiskai lietuvių kilmės ir būties problemą. Šiame darbe be galo daug padėjo Lietuvos Mokslų akademijos Istorijos instituto archeologijos skyriaus mokslininkai. Vedini buvome idealizmo, kažką norėjome palikti šaltiniuose apie lietuvių tipą, kad nepasikartotų jotvingių ar kitų mūsų genčių likimas, kur neišliko nieko apie juos.

Nenorini plėstis, nes tai iš tiesų atskira knyga, bet dirbti buvo sunku, pavojinga kaip universiteto dėstytojai, ir apie tai trumpai užsimenu savo monografijoje *Lietuvos stomatologijos istorija*. Darba apie lietuvių kilmę ir jų tipą padėjo dirbti žemaitiškas užsispyrimas, labai intelektualiai Maskvos Lomonosovo universiteto profesūra (ten ir buvo apginta disertacija) bei nedarantis kliūčių šiam darbiui Vilniaus universitetas.

— Širdingai ačiū už pokalbį. Tikiuosi, kad didžiausio užsienio lietuviško dienraščio *Draugo* skaitytojas bus ši informacija įdomi.

— Apie autore: Irena Balčiūnienė — profesorė, habilituota daktarė, Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Stomatologijos klinikos vadovė. 1959 metais baigė Šiaulių 5-ąją vidurinę mokyklą, 1964 m. — Kauno medicinos institutą. 1975 metais Kauno medicinos institute apsigynė medicinos m. kandidato (dr.)

Dr. Irena Balčiūnienė.

KLUPČIOJIMO DŽIAUGSMAS

Naują *Rinktinės lietuvių poezijos* seriją „Baltų lankų“ leidykla pradėjo Henriko Radausko *Eilėraščiais* ir Tomo Venclovos *Rinktinė* drauge su Josifo Brodskio straipsniu „Poezija kaip pasipriešinimo realybei forma“. H. Radausko knygoje įdėtas Rimvydo Šilbajorio straipsnis „Henrikas Radauskas“. Beje, H. Radausko *Eilėraščiai* — pakartotinis 1965 m. Čikagos leidimas. Šią knygą sudaro keturi rinkiniai: *Žaibai ir vėjai, Žiemos daina, Strėlė danguje, Pontanas*. T. Venclovos *Rinktinėje* — *Veidrodiai, Kalbos ženklai, Achilo skydas, Tankejanči šviesa, Reginys iš alejos ir Nauji eilėraščiai*.

Rizikinga skaityti šių klasikų kūrybą, nes gan ilgam gali įstrigti gelsvų puslapių staciakampiuose. Nėra saldziausiojo skaitymo lengvumo, nėra poilsio arba atvirkščiai — jis nesiliauja, esi nuolat stabdomas, užkliūni už kiekvienos kietai suregutos eilutės. Klupčiojimo džiaugsmas ir tiek.

Galbut dėl to paties klupčiojimo džiaugsmo H. Radausko poezija yra itin pamėgta semiotikų ar dėl „pasakos“ pasaulio, magnetinio lauko, susidūrimo su „tikruoju“, kuris, pasak R. Šilbajorio, — suplakta su humoru katastrofa; pasauliui tarpusavio kova — poezijos aktas: „Jiems susikirtus, pasaulis toks nepajėgus absorbuoti „pasakos“ kūrybinės fantazijos, kad sutrupa triukšmingoj katastrofoje, o

disertacija „Gilaus karieso gydymas propolio ir aloe pastomis“, 1987 metais Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete apgynė biologijos m. dr. (habil. dr.) disertaciją *Senujų ir dabartinių Lietuvos gyventojų odontologija*. Su bendraautoriais parašė monografijas *Senujų Lietuvos gyventojų antropologija* (1988), *Lietuvių antropologijos metmenys* (1991), vadovėlių gydytojui praktikui *Dantų kariesas* (1992), vadovėlių gyventojams *Dantų ligų profilaktika* (1998). Spaudoje paskelbė per 330 straipsnių. Už darbų ciklą *Lietuvių etninės antropologijos pagrindų sukūrimas* 1989 m. suteiktas Lietuvos valstybinės premijos laureatas vardas.

poezija tokia nepajėgi išleisti „pasaulio“ kategorijų (meilė ir gailestis žmogui, pagarba tėvynei, filosofinės ar kitokios idėjos ir t.t.), kad niekados negali funkcionuoti kaip pasaulio uždavinį vykdytoja, pavaldi jo reikalavimams ir juose randanti savo prasmę.

Tai alizija į poezijos poeziją, sukurta hermetiško žodžio principu, vaizdo ryškumu, žodžių žaismu, ironija. Skaitydamas klupčioji, esi mokomas radauskiškai vaikščioti, klausyti „fioletinio“ pasakos stebuklo, dodekafoninės mėnulio muzikos, elektros laidų ugnies, skrendančių alyvų, lunatikų, madonos su muse žingsnių, fontano čiurkšlių, stalų ir kėdžių giedojimo, užiančių debesų, mūro akmenų skrodžiančio žodžio; esi mokomas kvėpuoti laboratoriniu didmiesčio oru, mėtinio saldaio juoku, vakaro sapnu, žiemos pasaka (...). Pasaka, gieda kaip lakštingala, — bet tik „vaizduotės šventovėje“ (R.S.). Tasai „tik“ — ir yra triukšmingoji katastrofa, įvaizdinata ir apgvendinta popieriuje:

*Ir kaip žarijos žeri strofos
Tarp peteliškių ir gelių,
Bet nieks nemato katastrofos,*

*Kuri ateina iš eilių.
(„Poetai, arba Katastrofa“,
p. 133)*

T. Venclovos poezija kaip pasipriešinimo realybei forma nėra svetima H. Radausko „pasakos“ ir „tikrovės“ pasauliui susidūrimui. Katastrofa tęsiasi, yra kartojama kitoje dimensijoje. Anot J. Brodskio: „Tiksčiausia būtų išskylant šiuose eilėraščiuose žmogų palyginti su suklususi stebėtoju — seismologu ar meteorologu, registruojančiu atmosferines ir dorovines katastrofas: savo ir aplinkos. Čia reikėtų tik pridurti, jog stebi ir registruoja ne jo akis ar samonė, o kalba — lietuvių ar bendražmogiška, nesvarbu. Tomo Venclovos atveju tai tas pat.“

„Nepaprastai formalus poeto“ (J.B.) kalba, įcentrinata poetinėje realybėje, save valganti ir saviimi užsigerianti, poezija

LIETUVOS PASIPRIEŠINIMAS SOVIETŲ IR NACIŲ AGRESIJAI

Tai yra autoriaus dr. Adolfo Damušio penkerių metų darbas, išleistas angliškai. Studija labai kruopščiai parengta, ne atsiminimų forma, kaip daugelis, save iškeldami, rašinėja, bet viskas yra paremta dokumentais, paimtais iš sovietinių, vokiškų ir amerikiečių šaltinių. Bibliografijos skyriuje nurodyta 70 šaltinių, prie įvairių dokumentų ir įsakymų įdėtos faksimilės. Dabartiniu metu, kuomet Lietuva ir visi lietuviai esame puolami iš visų pusių, šis darbas laiku išleistas ir labai naudingas. Juo pasiremiant, bus galima daugelį puolimų atremti.

Knygos turinys

Knyga susideda iš šių skyrių:

1. Įžanga; 2. Trumpa Lietuvos istorijos apžvalga; 3. Antram pasauliniam karui artėjant; 4. Pirmoji sovietų okupacija; 5. Sovietinis genocidas ir priešsovietinė rezistencija; 6. Lietuvių sukilimas prieš sovietinę okupaciją; 7. Vokiečių okupacija; 8. Lietuvių rezistencija prieš nacių režimą; 9. Vokiečių imperialistiniai siekliai; 10. Holokaustas ir galutinis išsprendimas (solution); 11. Lietuviai boikotavo SS legionų organizavimą; 12. Vyriausios Lietuvos Išlaisvinimo komitetas (VLIKas); 13. Ginčai šešioms lietuvių pagrindinio diviziono; 14. Tautiniai kariuomenės dalinių likvidavimas; 16. Lietuvos gyventojų nuostoliai nacių okupacijos laiku; 17. Antroji sovietinė okupacija; 18. Lietuvos laisvės kovotojų ginkluotą pasipriešinimą; 19. Sovietinio genocido aukos Lietuvoje; 20. Bendras Lietuvos gyventojų nuostoliai Antrojo pasaulinio karo ir pokariniais metais; 21. Pasipriešinimas, nepaisant teroro; 22. Lietuvos kelias į nepriklausomybę.

„priverčia“ skambėti (kalbėti). Žodis, apgyvendintas kultūroje, skaitantį gan sandariai uždaro poetinę formą, kuri įtrūksta tik autoriaus paaiškinimais (knygos gale); esi tarsi saugomas nuo realybės formų, praryjamas metaforos. Juk „poezija yra imperatyvus menas, primenantis skaitytojų savo realybę“ (J. Brodskis). Bet be tos primestos realybės demokratinės visuomenės smegenyse turbūt įvyktų dar viena katastrofa — kalbos praradimo katastrofa.

Pirmiausia, nors tai ir sunku, mylėti kalbą, pažemintą laikraščio šilkyse, melo pilnuose neologizmuose, tvankių miegamųjų tamsių, skundiko mašinraščių, turgaus riksmo, aphasuos, palatų dvokės, trieciailius teatrui, tardytojų kabinetus, ant išviečių sienų. Pilkuos pastatus, kur laiptinės dugną sergi plieniniai tinklai, idant ne žmogus, bet amžius parinktų mirksnių, kada bus leista numirti;

beveik suirusią, kimių, prišnerkštą triukšmą ir įniršio.
(„Komentaras“, p. 177)

O kurią katastrofą rinktis skaitytojai antiliteratūriname laike? Ar tą, kuri ateina iš skaitymo?

Papildymai: I. Sukilėliai žuvusieji laike Kauno gynyboje; II. Brolių globėjai; III. Gestapas tardo Adolfo Damušio; IV. Amerikos karo medžiagų ir kiti pristatymai; V. Atlanto Charta.

Įžanga

„Niekomet nebuvo numatę įsivelti į politiką. Bodamas chemijos inžinierium, tikėjau rasti vietą akademiniame gyvenime, turėti galimybę vykdyti tyrimus ir prisidėti prie Lietuvos pramonės atstatymo. 1940 m. birželio 15 d. Rusija nelegaliai okupavo Lietuvą, taip pat ir kitas Baltijos valstybes. Okupantai nedelsdami įvedė naikinimo sistemą prieš Lietuvos žmones. Jų planuose buvo priverstinė rusifikacija ir lietuviško tautinio palikimo sunaikinimas. Tai išaukė pasipriešinimą. Grupė studentų ir patriotiškai nusiteikęs jaunimas pradėjo rengtis sukilimui prieš imperializmą ir jo tikslus.

1941 m. birželio 22 d., prasiidėjus Vokietijos — Sovietų Sąjungos karui, Lietuva paskelbė nepriklausomybės atstatymą ir sudarė Laikinąją vyriausybę, kurioje, nors ir nenoromis, teko priimti pramonės ministro pareigas. Kaip buvo tikėtasi, naciai nenorėjo mūsų vyriausybės pripažinti ir bandė įbauginti Lietuvos Laikinosios vyriausybės narius, kad jie pasiduotų vokiečių kontrolei. Jų reikalavimas buvo vieningai atmestas. Dėl to vokiečių administracija Laikinąją vyriausybę pakeitė savo sudaryta Civiline valdžia (Civil Verwaltung). Grįžau į universitetą ir įsijungiau į antinacinę rezistenciją. Kaip veiklus dalyvis pagrindinio veikloje, tapau Vyriausios Lietuvos Išlaisvinimo komiteto pirmininko padėjėju. Tačiau šio komiteto veikla tragiškai pasibaigė.

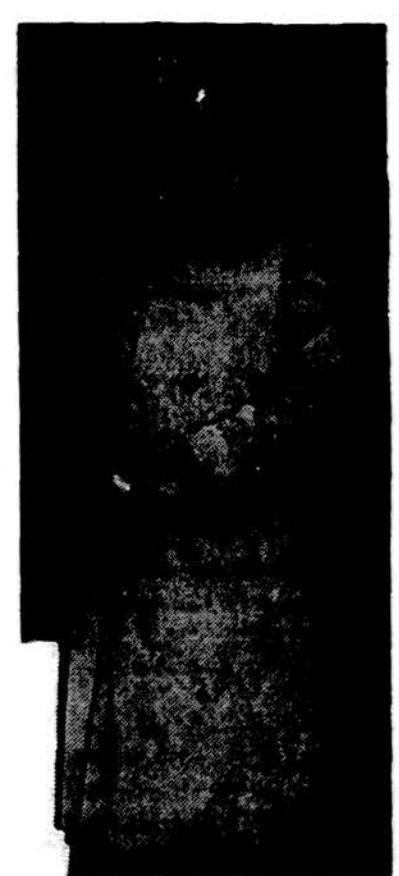
Jau buvo minėta, kad buvo sudarytas planas įsigyti ginklų šešioms divizionams. Pasitvirtinę pulk. Ambraziejus buvo siunčiamas į Švediją užmegzti ryšius su Bofors ginklų gamybos bendrove. Toline jis buvo Gestapo areštuotas. Po intensyvaus tardymo jie sužinojo Vyr. Lietuvos Išlaisvinimo komiteto narių pavardes. Tuomet prasidėjo areštai. Buvau areštuotas kartu su kitais komiteto nariais. Buvome vežiami į kalėjimą ir kalėjimą Vokietijoje. Išlaisvinimo sulaukėme Bayreuth, Bavarijoje, — taip įžangoje rašo autorius.

Bodama tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos, Lietuva buvo trijų okupacijų auka Antrojo pasaulinio karo metu.

Sovietinė Lietuvos okupacija 1940 m. birželio 15 d., 1941 m. birželio 22 d. lietuvių sukilimas prieš okupacines pajėgas, birželio 22-25 d. Lietuvos nepriklausomybės atstatymo paskelbimas ir sudaroma Laikinoji vyriausybė.

Vokiečių okupacija ir panaikinama Laikinoji vyriausybė. Nacių okupacija 1941 m. birželio 26 d. — 1944 m. žiema.

Antroji sovietinė okupacija. Vokiečių kariuomenei traukiantis 1944 m. gale, Lietuva buvo raudonarmietų užimta. Okupacija tęsėsi iki 1990 m. kovo 11 d., kuomet Lietuva padarė ryžtingą sprendimą. Pirmoji nutraukė okupacinius ryšius su Sovietų Sąjunga. Išrinko Aukščiausiąją Lietuvos Tarybą ir paskelbė nepriklausomybės atstatymą.

Dr. Adolfas Damušis

Karo metu Lietuva vedė pasyvų pasipriešinimą, nes aktyvus pasipriešinimas tik būtų padėjęs kitam Lietuvos priešiui. Abi kovojančios pusės turi ilgą ir kruopšią istoriją, kaip Lietuvos priešai. 1943 m. sausio mėn. buvo didelis ir svarbus pasipriešinimas nacių planams. Lietuviai boikotavo Gestapo suplanuotą SS legio no organizavimą.

Kitas smūgis okupantų planams buvo suduotas, kuomet Vietinės rinktinės karininkai ir kariai atsisakė prisiekti Adolfui Hitleriui ištikimybę. Lietuviai norėjo turėti karinius dalinius Lietuvos teritorijoje, kad, abiem kovojančioms pusėms nusilpus, galėtų atstatyti Lietuvos nepriklausomybę. Tačiau Amerikai, Didžiajai Britanijai ir Kanadai remiant ginklais ir medžiagomis Sovietų Sąjungą, 1918-1919 metais nepasikartoj.

Nacių ir sovietų vykdytas Lietuvos žmonių genocidas sunaikino apie 683, 185 žmones. Tai yra 18,5 proc. visų gyventojų. 1944-1954 m. laikotarpyje Lietuvos laisvės kovotojai vedė ginkluotą kovą prieš sovietinius okupantus. Toje kovoje žuvo daugiau kaip 30,000 laisvės kovotojų. Prieš KGB ir Raudonąją armiją kovoti paskatino Atlanto Chartos pažada, kuriais buvo žadama, kad, karui pasibaigus, visos valstybės bus laisvos. Tie pažada buvo duoti, kad okupuotų kraštų gyventojai pasipriešintų okupantams, kenktų jų karinei mašinai. Daugelis laisvės kovotojų tais pažadais patikėjo. Laisvės kovotojai žymiai pristabdė rusifikaciją ir rusų kolonizaciją, bet už tai buvo sumokėta labai aukšta kaina. Čia tėra tik trumpas ir labai suglaustas susipazinimas su knygos turiniu. Knyga yra 342 psl.

J. Žygas

Adolfas Damušis. Lithuanians Against Soviet and Nazi Aggression. The American Foundation for Lithuanian Research, Inc., 1998.

Irena Balčiūnienė. Lietuvos stomatologijos istorija. (Apybraižos). „Infopolis“, Vilnius, 1998.